תלמוד בבלי · ראשונים · רי״ף · מפרשים · נימוקי יוסף

נימוקי יוסף על מכות

רבנו יוסף חביבא

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

נימוקי יוסף על מכות

רבנו יוסף חביבא

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/נימוקי-יוסף-על-מכות/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף א. 4
דף א: 5
דף ב. 7
דף ב: 8
דף ג. 10
דף ג: 12
דף ד. 13
דף ד: 16

דף א.

כיצד העדים וכו'. מפרש בגמ' [דף ב.] להאי כיצד קאי אדלעיל אסיומא דסנהדרין דתנן בשלהי הנחנקין כל הזוממין מקדימין לאותה מיתה פירוש שרצו לחייב הנדון חוץ מזוממי בת כהן ובועלה שאין נדונין במיתה שלה שהיא שריפה אלא במיתת הבועל וקאמר הכא עוד יש עדים זוממין אחרים שאין מקיימין בהם דין הזמה ממש אלא מלקות וכיצד כגון עדים כהנים שהעידו על מי שהוחזק בכהן שהוא בן גרושה כלומר שנתגרשה אמו קודם שנולד והוא חלל:

אין אומרים אם הוזמו יעשה זה בן גרושה תחתיו לקיים כאשר זמם ומפרש טעמא בגמרא דאם כן גם זרעו היה נפסל וכתיב ועשיתם לו ולא לזרעו אלא לוקה משום והיה אם בן הכות הרשע ומוכח בגמ' דבכי האי גוונא מיירי האי קרא היכא דלא שייך בעדותן כאשר זמם (או משום לא תענה כו') משמע שאם לא הוזמו היה מועיל עדותם לעשותו חלל שאם לא כן לא היו לוקין:

ובן חלוצה. חלל מדרבנן:

הרג את הנפש בשוגג שהוא חייב גלות:

אין אומרים. לבהאי עדות נמי לא שייך הזמה לומר יגלה זה תחתיו כמו שהיה רוצה לחייבו גלות ומפרש טעמא בגמ' משום דכתיב הוא ינוס משמע מכה נפש הוא שינוס אבל לא זוממיו אלא סופג את הארבעים משום אם בן הכות הרשע:

שגרש את אשתו. והביאתן האשה לחייב בעל בכתובתה והוזמו וזה אומר לא גרשתיה ואיני חייב בכתובתה:

והלא בין היום וכו'. כלומר אי אפשר לחייבו בכל הכתובה דבלא עדותן אם ימות או יגרשנה סופו ליתן לה כתובתה אלא אומדים מה שהפסידוהו אם לא הוזמו שהיה צריך לפרעה מעתה ובלא עדותן יכול הבעל למכור זכות שהיה לו בכתובה אם תמות בחייו ועתה שמעידין שגירש אין לו זכות בה כלל ולפי זה האומד ישלמו לו העדים:

גמ' משום דהצדיקו וכו'. אי והרשיעו והצדיקו קאי אבית לין וצדיק ורשע בבעלי דינין למה הוזכרה כאן צדקת הצדיק וכי בכל מקום שיזכו ב"ד או חייבו יש מלקות אלא ודאי בעלים שהוזמו מיירי לכך אמר והיה אם בן הכות הרשע שיש לדקדק אם הם בני מלקות כגון שאי אפשר לקיים בהו כאשר זמם:

לאו שאין בו מעשה. לאו דלא תענה דבור בעלמא הוא ואין בו מעשה ויש ספרים דגרסי (עי' תוס' ד' ע"ב ד"ה ורבנן ותוס' סנהדרין י' ע"א ד"ה משום:) ולאו שניתן לאזהרת מיתת

ב"ד וכגון לא תעשה מלאכה דחלול שבת לא לקי דלא נאמר ללקות עליו אלא להזהיר שלא יעשה שאם יעבור יענש בב"ד:

תנו רבנן. אין נעשין בן גרושה וכו'. כדפירש במתני' משום לכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו ואם תאמר יפסל הוא ולא זרעו אין זה כאשר זמם שהוא העיד על אותו פלוני כדי לפסול לו ולזרעו:

ואין גולין. דכתיב הוא ינוס ולא עדיו:

ואין משלמין את הכופר אם העידו על שורו המועד שהרג את הנפש והוזמו ואמרה תורה אם כופר יושת עליו אין משלמין את הכופר שרצו לחייבו דסבר כופרא כפרה על שהמית את האדם והני עדים זוממין לאו בני כפרה נינהו שהרי שורם לא המית אדם:

ואין נמכרים לעבד עברי. אם העידו על אדם אחד שגנב ואין לו מה לשלם והיו מחייבין אותו למכור עצמו בגנבתו והוזמו אין נמכרים משום דכתיב ונמכר בגנבתו ולא בזממו אבל אם יש להם צריכים לשלם מה שרצו לחייבו ויש מפרשי' כגון אם העידו על בן חורין שהוא עבד אין נמכרים הם בעבד עברי אלא לוקין:

ואף אין משלמין ע"פ עצמם. אם הוזמו ולא הספיקו לגבות מהם ובאו לב"ד אחר ואמרו הוזמנו בבית דין פלוני אין משלמין אותו ממון שהעידו בו על פי עצמן:

קנס הוא. כל תשלום עדים זוממין קנס הוא כיון דלא שילם על פיהם כלום דאם שילם לא משלמי דכתיב כאשר זמם ולא כאשר עשה:

כיצד שמין וכו'. מפורש בהלכות ז"ל פירש גאון כך נראין הדברים רב חסדא אמר בבעל אם הוא זקן שהוא קרוב למיתה כמנהג העולם יותר מן הבחורים החולה הוא או בריא היש לו נכסיס הרבה שקרוב בעיניו לגרשה ולתת לה כתובתה היש ביניהם מריבה שקרוב לגרשה אם לאו רב נתן בר אושעיא אמר בחילוף הדברים הללו החולה היא אם בריאה הזקנה היא אם ילדה כי הלוקח מקח כזה בזאת הוא שם אמר רב פפא באשה ובכתובתה מדאמרינן אמר רב פפא ולא אמרינן רב פפא אמר גמרינן דעל טעמיה דרב נתן בר אושעיא הוא דסמיך ופרושי פרשיה או דהוסיף ביה היכי דמי דקאמר שמין באשה כמו שמפורש למעלה:

דף א:

ועוד שמין בכתובתה היש בה הרבה שהלוקח ירחיב לבו לתת לה בה יותר שאם נתאלמנה או נתגרשה הוא לוקח הרבה וממציא עצמו לסכן בממונו או מועט יש בה שאף על פי שתתאלמן או תתגרש אין שם דבר הרבה עד כאן והרא"ש ז"ל פירשה על

דרך המשנה הסמוכה לה כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז וכו' הכא נמי שמין כמה אדם נותן בכתובתה של זו שחייבוהו ליתן מיד שתשאר בידו על אלמנות וגירושין או שמא לא יצטרך לפרעה לעולם כי שמא תמות בחייו ויירשנה בין נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל ותוספת כל מה שבאו להפסידו ובעי עלה כיצד שמין בשלמא סיפא השומא ידועה בין שלשים יום ובין שנים עשר חדש אבל כאן איך ישומו זמן מיתה וגירושין ואמר רב חסדא דשמין בבעל אם הוא ילד או זקן או בריא או חלש דבזה נותן הלוקח עיניו וכן לענין גירושין אם ותרן וקפדן הוא שיגרשנה או סבלן ולא יגרשנה ורב נתן סבר דבאשה נותן הלוקח עיניו אם יולדת בצער או קנטרנית שאין הבעל יכול לסובלה ורב פפא סבר כרב נתן דשמין באשה וגם בקרקע המיוחד לכתובתה אם היא עידית או זיבורית דבזה נותן הלוקח עיניו ומה שפירש רב אלפסי ז"ל בכתובתה אם היא מועטת או מרובה אין זה נכון להיינו מתני' כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו והיינו לפי גודלה ולפי קטנה והלכתא כרב פפא עד כאן:

מתני' מעידין אנו . כלומר על מנת כן הלוהו שיפרעם לו מכאן ועד שלשים יום:

והוא אומר וכו'. שהלוה עצמו מודה שהוא חייב האלף זוז אלא שאומר שאין לו ליתנם על [עשר] שנה ונמצאו עדים זוממין אומדין ההפסד שהיה ללוה בהקדמה זו וכך ישלמו:

גמ' אינו רשאי לתבעו תוך שלשים יום דסתם הלואה שלשים יום ומיהו נאמן לומר תוך שלשים יום פרעתי שאין זה ממש כקובע זמן לחבירו שאינו נאמן לומר פרעתי תוך זמנו כדאיתא פ"ק דב"ב (דף ה.) וכתב ר"ת ז"ל דהוא הדין סתם שאלה ל' יום מיהו לא משמע הכי בפ' שואל (דף קמח.) גבי הא דאמרי' השאילני לא אתי למיכתב הלויני אתי למכתב ופי' רבינו שלמה יצחקי דהלויני לזמן מרובה דקי"ל במס' מכות (דף ג:) סתם הלואה ל' יום אלמא דסתם שאלה אינה כך וכן נמי משמע באבל רבתי גבי המשאיל לחבירו חלוק לילך לבית האבל אינו רשאי ליטלו עד שיצאו ימי האבל וברגל עד שיצאו ימי הרגל ולמשתה עד שיצאו ימי המשתה משמע הא שאלו סתם אפילו קודם שיצאו ימי הרגל וימי המשתה נוטלו:

מתני' שלא השם. דלוקין משום לא תענה ומשלמין משום כאשר זמם:

וחכ"א. מפרש טעמא בגמ' בסמוך:

גמ' שתי רשעיות. וטעמא דמשלם ואינו לוקה ולא איפכא משום דילפי רבנן מחובל בחבירו דאיכא ממון חמשה דברים ומלקות משום לא יוסיף וקא ילפינן מקרא דמשלם ואינו לוקה כדאיתא בכתובות (דף לב:):

מתני' משלשין ביניהם. כלומר זה יתן מנה וזה יתן מנה כמו שרצו להפסידו ואיכא אשר זמם:

ואין משלשין במכות. שאם ילקה זה חצי מלקות וזה חצי לא מקיים כאשר זמם שכל אחד רוצה לחייבו מלקות ארבעים ואין ראוי לצרף חצי מלקות של זה עם חצי מלקות של זה שהרי הם שני גופים אבל הממון הרי בא הכל ליד מי שהעידו עליו א"נ דילפינן מלקות ממיתה שאם הוזמו שניהם נהרגים אף במלקות שניהם לוקין:

מתני' עד שיוזמו בעצמן. כלומר עד שיוזמו גוף העדים עצמן:

כיצד וכו'. אין אלו זוממין. ומ"מ הכחשה הויא והרוצח פטור והם אין נהרגין:

עמנו הייתם במקום פלוני. רחוק מאותו מקום שאתם אומרים יותר ממהלך יום זו היא הזמה בגוף העדים לא בענין המעשה:

גמ' לגמלא פרחא. כלומר אע"פ שיש שם בין מקום למקום יותר מכדי מהלך יום לא חיישינן שמא הלכו בגמל פורח שהולך במרוצה ולא יהו מוזמין שאין לנו לשער אלא בדבר מצוי לכל והם מוזמין:

דף ב.

מתני' כתוב בהלכות הא מתני' חזינן בה פירושא לרבוותא דלא דייק דקסליק אדעתייהו דהא דקתני באו אחרים והזימום וכו'. הרי למדנו דבאו אחרים והזימום ר"ל זאת הכת המזמת את הראשונה הזימה כל כיתות העדים הבאים להעיד על עדות זו כולן יהרגו כל אותן הכתות יהרגו על פי אותן ב' המזימין אותם:

איסטסיס היא זו. כלומר וכי יורה של איסטיס היא זו. שכל הנוגע בה יצטבע מן הצבע וה"נ איך אפשר שכל אלו הכתות היו עמהן במקום פלוני וכי כ"ע גבייהו קיימי:

אלא אינה נהרגת וכו'. כלומר לא נאמין אותה כת המזמת ואלא על כת ראשונה בלבד:

גמ' ואשתקור. שהוכחשו ולא כוונו עדותם:

הוחזקה זו. להביא עלי שקר ולא נקבל ממנה אף אם הביא עדים אחרים:

כל ישראל מי הוחזקו. הלכך יש לנו לקבל אותם שלא הוחזקו שקרנים:

מתני' עד שיגמור הדין. אותו שהעידו עליו להריגה על פיהם:

משום דכתיב נפש בנפש. כדאיתא בגמ':

א"כ למה נאמר נפש תחת נפש. לדברי חכמים:

יכול משקבלו ב"ד עדותן. של עדים והוזמו יהרגו אע"פ שלא נגמר דינו של אותו שהעידו עליו:

ת"ל נפש תחת נפש. שהגיעוהו על כדי להיות נדון בנפשו:

מה ג' מזימין שנים. דהא רובא נינהו:

דף ב:

ומנין שאפי' ק'. ששנים מזימין אותם:
ת"ל עדים. לומר אפי' ק' אין להם אלא דין ב' עדים:
עד שיזומו שניהם. דאין קרוי עדות בפחות מב':
עד שיזומו שלשתן. דלא תימא כיון שהוזמו השנים שהם עיקר העדות סגי קמ"ל דלא:
גמ' אמר רבא. הא דאמרינן דאפי' מאה חשובין כב' ועד שיזומו כולם דוקא שהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חבירו דהיינו כדי שאלת תלמיד לרב אבל אם יש הפסק יותר בין זה לזה לא הוי עדות אחד וכל מי שהעיד עד אותו הפסק חושבין אותו עדות אחת מכאן ואילך חושבין אותו עדות אחרת ואם הוזמו העדים הראשונים נהרגין אע"פ שלא הוזמו עדות האחרת:
מתני' לא בא הג' להקל. השלישי אינו יכול לומר כבר העידו השנים ונתקיים העדות בהם ושאפילו הוזם לא ישלם אלא אע"פ שלא היה צריך אם העיד תוך כדי דבור דינו להתחייב אם הוזם כיוצא באלו וריב"א מפרש דר"ע חולק על ר"ש ומפרש כך לא בא הג' להקל עליו ולומר שלא יזומו עד שיזומו כולם אלא להחמיר עליו ולומר שנהרג מיהא כשניזם אבל אם הוזמו ב' הראשונים נהרגין אע"פ שלא הוזם השלישי ועוד פירש הר"י בן גיאות דאם הוזמו השנים אע"פ שלא הוזם הג' נעשו כולם זוממין וענש הכתוב השלישי שנטפל לשנים שעברו והעידו שקר כיוצא בהן אלמא שהב' הוזמו ולא השלישי דאילו הוזם הג' גם הוא היה נקרא עובר עבירה והרי נעשה לין ג' כדין הב' בטפולו להם לא בהזמתו ומ"מ אף לפי זה הלכה כר"ש דת"ק אית ליה דר"ש וה"ל ר"ע יחיד:
מה שנים נמצא אחד וכו'. י"ל שהוא סיום ר"ע דגם לענין זה הוקש השלישי לשנים או שנאו מפני מחלוקת ר"י ור':
בד"א וכו'. בד"א שאם נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטלה ואפילו הם ק' בדיני נפשות:
תתקיים עדות בשאר. ואפילו התרו בהם ואמרו לאסהודי אתינן אינן נפסלים הכשרים בשביל הפסולין ורבי פליג ואמר דלא שנו [אלא] בזמן שהתרה בהם שגלו את דעת העדים אם באו לראות או להעיד כדמפרש בגמרא ואמרו לאסהודי אתינא ובכי האי אפילו בדיני ממונות פסול:

שלא התרו בהם. היינו דאתו למחזי ולא לאסהודי אפילו בדיני נפשות לא פסילי וי"מ בזמן שהתרו בהם כשהתרו כל העדים בנדון ודאי להעיד באו והם כולם עדות אחת ומתבטלת בעדות הפסולין אבל אם לא התרו בהם [לא] [בדפו"י הגי' או בדיני ממונות] ובדיני ממונות דלא שייך התראה יתברר ע"פ העדים אם הם עדות אחת או לא וכדאיתא בגמרא:

מה יעשו. כלומר דא"כ מה יעשו והדין נותן שאין העדות פסולה דאי לא תימא הכי מה יעשו ב' אחין ואחד עמהם שראו באחד וכו' ואחד מן האחין לא הלך להעיד אלא לראות מה היה הדבר וכי מפני שהיה אחד מהם פסול בראיה תבטל עדות השאר שכוונו להעיד:

גמ' זה לשון ההלכות וחזינן לגאון דקאמר ה"מ בעדות על פה אבל שטר שיש בו שלשה עדים ב' מהם קרובים זה לזה אם לא נודע בעדות ברורה שישבו שלשתן להעיד וכתבו עדותם זה בפני זה דדמי כמאן דאמרי למסהד אתינן לא מבטלינן לשטרא מספק אלא תתקיים העדות בשאר דאמרינן דלמא חד שבק רווחא למאן דקשיש מיניה ובא זה הקרוב וחתם שלא מדעת חברו:

ירושלמי פירש ההלכה. היכי אמרינן להו. כשלא התרו בנדון או בדיני ממונות לאין שם התראה והם רבים במה יתברר אם היא עדות אחת ומתבטל בעדות הקרובים או לא:

למחזי אתיתו וכו'. שואלין אותם שאם יאמרו כוונו לראות בעלמא לא נעשית עדות אחת ואינה מתבטלת בעדות הקרובים ואם אמרו מתחלה היתה כוונתנו לראות כדי להעיד עדותן בטלה ופר"י דוקא שהעידו כבר בבית דין והרמ"ה ז"ל כתב דהא דאמרינן אי למחזי אתו עדותם כשרה דוקא דלא אסהידו בהדי הדדי בבית דין בתוך כדי דבור אבל אם העידו כל אחד בתוך כדי דבור של חבירו עדותן בטלה דעיקר עדות בשעת הבאה הוא:

הלכה כרבי יוסי. דאמר דדיני ממונות אפילו כוונו הפסולים להעיד עם הכשרים תתקיים העדות בשאר:

הלכה כר'. דכשבאו להעיד דיני ממונות ודיני נפשות דין אחד להם והלכה כרבי דר"נ פסק כוותיה:

וחזינן לגאון דקאמר וכו'. וכ"כ ר"ח ז"ל וכ' הרמב"ן ז"ל וכל שכן לב' אחרונים שנמצאו קרובין או פסולין שהוא כשר דאמר בתר הכי אתי הנך וחתמי ואין דעת התוספות כן אלא לעולם צריך שיהו ב' האחרונים כשרים ובפרק גט פשוט היא בארוכה:

בתשובה לרי"ף ז"ל לב' החתומים בשטר והאחד קרוב והשני רחוק וזכור לעדות ושניהן באו להעיד אלא שלא היה מכיר בקורבתו והכשיר עדותו של שני וחייבו שבועה על פיו

ובלבד שלא יהא רגיל בו ונאמן לומר שלא ידע בקורבתו כשם שנאמן לומר למחזי אתינא כן כתב הרמב"ן ז"ל והביא ראיה לדבריו מן התוספתא וכתב בהלכות גדולות קאמרי רבנן דשטרא דחתימי עליה סהדי ואשתכח חד פסול נהי לממונא לא מפקינן אפומיה אבל משבעינן ליה אפומא דהאי עד כשר והאי דלא מפסיל עד כשר בצרופו של פסול דאמרינן רווחא שבק למאן דקשיש מיניה ואתא פסול וחתים ומ"מ משמע מתוך לשונו דדוקא [לא] נפסל הכשר במה שנמצא חתום עם הפסול אבל אם העידו יחד בב"ד נתבטל גם עדות הכשר ויש מן המפרשים ז"ל שכתב יראה שאם הזמין המלוה עדים כשרים ועמדו שם פסולים אף אם כוונו להעיד ובאו לב"ד להעיד לא נתבטל עדות הכשרים דכיון דייחד את עדיו לאו כל כמינייהו להפסיד לזה ממונו דהא דקאמר תלמודא דשיילינן להו אי לאסהודי אי למחזי היינו בדבר הנעשה בפי רוב עם בלא הזמנת עדים ובאים כולם להעיד אבל המזמין עדיו והוציא כל האחרים מן העדות לאו כל כמינייהו לבטל העדות וכן כשאדם צריך לעדות ומצוה להחרים שכל מי שיודע דו עדות שיבא ויעיל ובאו בערבוביא והעידו כשרים ופסולין ראיתי רבותי דנין שלא נתבטלה עדות הכשרים שלא היתה כוונתו אלא בראויים להעיד ע"כ וכן דעת הרא"ש ז"ל:

דף ג.

הירושלמי שכתבנו ר' יוחנן אמר פסול. דס"ל לא פלגינן דבורא ולא נאמין אותם אפי' לגבי אותו מקבל מתנה שהוא רחוק להם:

מה שנים נמצא אחד מהם קרוב וכו'. כלומר וכמו שאנו מחמירים בעדות על פה לפסול הכשרים מפני שהיו במעמד אחד עם הפסולים ה"נ כיון שנתכוון לשמוע העדות לקרובו מקבל מתנה כמו לרחוק ראוי לפסול דכיון שבטל מקצת העדות בטלה כולה ונראה כי הרב ז"ל פוסק כר' יוחנן דלא פלגינן דבורא וכן פסק ר"ח ז"ל. ורבינו אפרים פסק כר"ל דפלגינן דבורא דהכי ס"ל לרבא במסכת גיטין (דף ח:) גבי עבד שהביא גיטו וכתוב בו עצמך ונכסי קנויין לך וכו' דמסיק רבא אחד זה ואחד זה עצמו קנה נכסים לא קנה דפלגינן דיבורא והאי ירושלמי נמי מייתי ליה עלה דהך ברייתא [התם] (בפ"ק דגיטין הלכה א) דקאמר אתיא כהדא כתב כל נכסיו לשני בני אדם כאחד וכו' וכן כתב רבינו האי גאון ז"ל בתשובה על שטר צוואה שאחד מן העדים קרוב לאחד מן היורשין והכשיר לרחוקים לבתרי גופי דברי הכל פלגינן דיבורא וכן כתב הרמב"ן ז"ל אהך דקאמר לקמן [ד' ז.] ואי ליתיה ללוה לאו בתר ערבא אזיל ודוקא מהאי טעמא הא לאו הכי כשרים אלמא כתב נכסיו לשני בני אדם והעדים קרובים לזה ורחוקים לזה כשרים להעיד לרחוק:

תרי גיסי. בעלי שתי אחיות:
במזוייף מחוכו. כשעדי השטר קרובין זה לזה או פסולין:
שהוא פסול. ואפי' יש עדים כשרים שמסרו לו בפניהם אינו מועיל:
מתני' היו שנים רואין אותו. היו ב' עדים רואין לאחד הורג נפש מחלון וכו':
ואחד מתרה. וראו נמי לא' מתרה בהורג באמצע שני החלונות:
הרי אלו עדות אחד. לענין זה שאם נמצא א' מהן קרוב או פסול שבטל כל העדות ואינן נזומין עד שיזומו כולן:
לפיכך אם נמצאה כת אחת מהן זוממת. כיון שהן ב' עדיות הוא והן נהרגין ההורג נהרג בעדות כת שניה שלא הוזמה והכת שהוזמה נמי נהרגת ע"פ המזימים:
והשניה פטורה. אם הוזמה הכת שניה אחר שנהרג הרוצח פטורה היא דכיון שנהרג ההורג על פיהם שוב אין נהרגין דקי"ל [דף ה:] לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין דכתיב כאשר זמם לעשות ולא כאשר עשה וה"מ דבעינן רואין זה את זה בדיני נפשות אבל בדיני ממונות קי"ל כר' יהושע בן קרחה דאפילו הלואה אחר הלואה מצטרפין כגון זה אומר בפני הלוהו מנה ואחד אומר בפני הלוהו מנה וזה לא ראה של זה דמ"מ תרוייהו מסהדי דחייב ליה חד מנה כדאיתא בשלהי פרק זה בורר בסנהדרין [דף ל.] כ"ש כשראו שניהם ההלואה ביחד זה מחלון זה וזה מחלון זה וש"מ מהכא יליף לה ר' יהושע מדחזינן בגמ' דהכשיר קרא עדות מיוחדת בממון:
גמ' עדות מיוחדת. כגון שראו ההלואה אחד מחלון זה ואחד מחלון זה ולא היו רואין זה את זה ובדיני נפשות הוא דלא. כלומר בדיני נפשות הוא שצריכין כל העדים שיראו עושה העבירה כא':
אבל בדיני ממונות. אע"פ שראו זה אחר זה מצטרפין:
מתני' אינו נהרג. פליג אתנא קמא דאמר ואחד מתרה בו באמצע דמשמע דלא בעיא שאותם המעידים עליו בב"ד יתרו בו אלא אדם אחר אם התרה בו יהרג:
ע"פ שנים. יקום כלומר שיהא הדבר כולו שהוא העדות והתראה קם על פי שנים העדים:
ד"א מפי תורגמן שמא יחליף התורגמן בלשון העדות ועוד כשישמעו הם מפי העדים יתכן להם לחקור אותם יותר:
גמ' לעוזי. לשון עלגים מלשון עם לועז:
ידע מאי דהוו אמרי. מבין היה לשונם ומכוין טענותיהם אבל לא היה מהיר בלשון כדי להשיבם והעמיד מליץ להשיב להם מה שרבא חוקר אותם:
אלעא וטוביה. פי' רש"י ז"ל דעדי הלואה היו והלוה והערב לא היו מודים בה:
רחיקי נינהו. ויכולין לחייב הלוה בעדותן ויפרע למלוה:

לאו בתר ערבא אזיל. כלומר וה"ל כאילו נכתב השטר על הלוה ועל הערב וכיון שפסולין לערב מפני קורבה פסולין גם ללוה והראב"ד ז"ל כתב שטענותיהם על עסקי פרעון שהלוה והערב היו מודים בהלואה או שיש עדים אחרים כשרים על ההלואה אלא שאומר לוה למלוה פרעתיך ובטענה זו נפטר הערב והביא המלוה אלו העדים שהודה לו היום בפניהם שלא פרע ונמצא הערב מתחייב:

משיראו כמנאפים. משיראו אותם העדים דבוקים זע"ז כדרך כל בועל הרי אלו נהרגין בראיה זו ואין זוקקין לראות שהערה בה והכניס כמכחול בשפופרת:

הדרן עלך כיצד העדים

אלו הן הגולין. כלומר הגולין ממקומם לעיר מקלט כשהרג בשוגג:

וחי. (אחיך) והתורה חיים היא דכתיב כי היא חייך ואורך ימיך כי חיים הם למוצאיהם ואע"פ שיש בעיר מקלט רב אחר שילמדנו אפ"ה אותו שרגיל עמו עדיף טפי לפי שלא מן הכל אדם זוכה ללמוד:

דף ג:

מכאן שלא ישנה וכו'. שמא יזדמן לו שיהרוג כיון שאינו זהיר ויצטרך רבו לגלות עמו:

הדרן עלך אלו הן הגולין

אלו הן הלוקין הבא על אחותו ועל אחות אביו ועל אחות אמו ועל אחות אשתו ועל אשת אחיו ועל אשת אחי אביו ועל הנדה אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין וממזר אלמנה וגרושה חייבים משום ב' שמות גרושה וחלוצה אינם חייבים אלא משום שם אחד בלבד:

הנוטל האם על הבנים רבי יהודה אומר לוקה ואינו משלח וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה זה הכלל כל מצות עשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליו:

ואינו משלח. דסבר שלח תשלח מעיקרא משמע קודם שיקח:

משלח ואינו לוקה. והלכה כחכמים הלכך אם נטל אם מעל הבנים ישלחנה ויפטר ממלקות או מאיסור שעשה כגון האידנא דליכא מלקות:

גמ' שיש בה קום עשה. כגון שילוח הקן:

קיים עשה שבה. כגון ששלחה אחר שלקח:

בטל עשה שבה. כלומר בטלו בידים בענין שלא יכול לקיימו עוד כגון ששחטה חייב מלקות:

מאי קאמרת. כלומר דבריך סותרים זה את זה לרישא משמע שלא שלחה אפי' מתה מאליה חייב והדר תני בטל דוקא חייב הא מתה פטור:

הני קיימו ולא קיימו פי' בהלכות. כלומר אע"פ שלא בטלה לעשה כיון שלא קיים לוקה על לא תעשה ע"כ כלומר תפוס רישא דוקא דאם לא קיימו חייב ורש"י גורס בדברי רבי יוחנן תני בטלו ולא בטלו דכל זמן שלא בטל העשה אע"פ שהתרו בו ב"ד לקיימו ולא קיימו עדיין יש לו תקנה לתקן הלאו אבל לגירסת הרי"ף ז"ל מיד כשהתרו בו ב"ד לתקן הלאו ולא תיקן שוב אין לו תקנה לתקן אותו ולוקה:

אמרינן בגמרא [דף טז:] המשהה נקביו והשותה בקרנא דאומנא עובר משום אל תשקצו את נפשותיכם:

מתני' הקורח קרחה בראשו. תולש בידו שער ראשו או זקנו על מת. ומקיף ומשחית אף שלא על מת ומקיף נקרא המשחית ומגלח צדעיו בתער ומשוה אותן לאחורי אזנו ולמצחו שאין שם שער דכתיב לא תקיפו פאת ראשכם:

ומשחית את פאת זקנו. משום דכתיב את פאת זקנך ולקמן מפרש מקום הפאות:

והשורט שריטה אחת. ששורט בצפרני ידיו בפניו או בשאר בשרו או בכלי ופי' הרמ"ה ז"ל דחייב תרתי משום ושרט לנפש ומשום לא תתגודדו וגדידה ושריטה אחת:

חייב על כל אחה ואחת. דכתיב לנפש לחייב על כל נפש ונפש ומדכתיב ושרט ולא כתיב לא תשרטו לחייב על כל שרט ושרט:

אחת מכאן. דיש ב' פאות לראש והם במקום שני צדעיו ופאה לשון סוף וקצה הוא:

שתים מכאן. בכל לחי יש ב' עצמות וכל עצם איקרי פאה:

ואחד מלמטה בשבולת הזקן למטה והוא עצם ה' והיא פאה:

אינו חייב אלא אחת. כיון לנכתבו בלאו אחד:

על שיטלנו בתער. דכתיב ולא תשחית אבל במספרים מותר דלית בהו השחתה שהרי ניכר שם השער כדמפרש בגמ':

אפי' לקטו. כיון שמעבירים שרש השער מיקרי השחתה:

מלקט. כלי הספרים שמלקטין בו השערות הדקות:

ורהיטני. הוא דוגמתו ועל שם שהוא רץ בגלוחו וקל נקרא כך כדמתרגם וירץ ורהט:

גמ' ת"ל קרחה וכו'. מוקי לה בגמ' בחדא התראה וכגון דסך חמש אצבעותיו [נשא] וקרח חמש קרחות בבת אחת על מת אחד דאי בזה אחר זה והתראה לכל אחת פשיטא דחייב על כל אחת ואחת ואי בהתראה אחת בזה אחר זה אינו חייב אלא אחת כיון דאינם כולם תוך כדי דבור של התראה:

דף ד.

לפי שנאמר. בישראל לא תתגוללו:

אלא בין העינים. היינו בהתחלת השער סמוך למצח:
מה כאן חייב. כלומר גבי כהנים:
מה להלן. גבי ישראל כתיב בין עיניכם למת:
כדי שיראה מראשו. שיראה מבשר הראש כל שהוא ערום בלא שער:
כגריס. של פול פנוי מאין שער ויש אומרים בגמ' ב' שערות וכן פסק הרא"ש ז"ל לאזלינן לחומרא ובשתי שערות חייב וכן פסק הרמ"ה ז"ל ומיהו איסורא איכא אפי' בשער אחד וכן אסור ללקט שער אחד לבן מתוך שחור או לצובעו:
זה המשוה צדעיו שבאחורי אזנו ופדחתו. שהוא המצח שאין שם שער ומשוה צדעיו שהן באמצען להן כמנהג הכומרים וכתב ה"ר ישעיה שאינו חייב אלא בתער דומיא דפאת זקן דילפינן פאת פאת מזקן כדתניא בתוספתא וחייב על הראש שתים אחת בראש הצדע מכאן ואחת בראש הצדע מכאן ואינו חייב על שיקיפנו בתער וכן כתב הרמב"ם ז"ל:
ואחד הניקף. משום דכתיב לא תקיפו משמע לא תניחו עצמיכם להיות ניקפין:
במסייע. מזמין ומטה עצמו אליו להקיפו:
ומאן דמקיף לקמן חייב. אף על גב דניקף לאו בר חיובא הוא מיחייב מקיפו:
מאן מקיף להו. שהיו רגילים להקיף ראש הקטנים לגמרי:
חובה. שם אשתו של רב הונא:
תקברינהו לבנה. בתמיה וכי היא רוצה לקבור את בניה ולדבריו השיב לו שאסור לגדול להקיף את הקטן והואי כשגגה היוצאת וכולהו שני וכו' ורב הונא לא אסר אלא לאיש:
והלכה כרב הונא. דאשה מותרת להקיף הקטן לכתחלה כיון דאינה בכלל הקפה כדאמר ואזיל לא שנא אם הוקפה או הקיפה פטורה ויש שהיו מתירים להקיף לאיש ע"י עובד כוכבים אשה וקטן כיון דמקיף לאו בר חיובא וליתא דכי היכי דאיש המקיף את הקטן חייב אע"ג לניקף לאו בר חיובא ה"נ קטן ואשה המקיפין לאיש חייב הניקף אע"ג דמקיף לאו בר חיובא ויש מסתפקין אם ישראל מוזהר להקיף לעובד כוכבים לדעת רב הונא דומיא דקטן והרא"ש ז"ל כתב לאע"ג דאסר רב הונא לאיש להקיף קטן שאני התם משום דאתי לכלל חיוב אבל עובד כוכבים מותר להקיפו ולפי זה ה"ה להקיף אשה דשרי ועבדים כתב הרמ"ה ז"ל אע"ג דלענין מצות דינם כנשים הואיל ויש להם זקן אסורים בהקפה ולשון ההלכות וקי"ל לאשה שהקיפה או שניקפה פטורה דכתיב לא תקיפו פאת ראשכם וכו' כל שישנו בהשחתת זקן ישנו בהקפת פאת הראש והני נשי הואיל וליתנהו בהשחתת פאת זקן ליתנהו בהקפת פאת ראש ותנן נמי כל מל"ת בין שלא הזמן גרמה

בין שהזמן גרמה אחד האנשים ואחד הנשים חייבין חוץ מבל תקיף ובל תשחית [ובל תטמא] למתים:
אמר רב מקל אדם. אם הכביד עליו שערו מקל אותו בתער:
הרי זה לוקה. משום לא ילבש גבר שמלת אשה ומתרגם לא יתקן גבר בתקוני איתתא:
ושאר אברים מי שרי. בתער:
[**כי קאמר רב**] **במספרים**. יש מפרשים בשאר אברים מותר במספרים וכדמפרש כעין תער וכי האי גוונא בבית השחי ובבית הערוה אסור ויש שגורסים אלא כי קאמר רב וכו' וחוזר בו מתירוץ ראשון ובכל מקום התיר במספרים אפי' כעין תער כלומר אפילו בית השחי ובית הערוה מותר במספרים אפילו כעין תער שמגלח סמוך לבשר ובתער ממש אף בשאר אברים אסור מדברי סופרים ובית השחי ובית הערוה אסור מן התורה:
מכת מרדות דסבר ר' יוחנן שאינו אסור אלא מדברי סופרים ויש מפרשים לר' יוחנן אפי' במספרים כעין תער קאמר שאסור מדרבנן:
ונמצא כתוב על שם הרי"ף ז"ל שכתב בתשובה וששאלת עלהעברת בית השחי ובית הערוה אם הוא מותר או לא ראיתי בזה תשובה לרבינו שרירא גאון ז"ל דהאילנא יש בו צד היתר והטעם כי עתה רגילים להעביר אנשים ונשים ואיסורו היה משום לא ילבש גבר שמלת אשה ועתה אינו עדי הנשים בלבד אלא עדי הנשים והאנשים וכן כתב הרמב"ם ז"ל העברת שער משאר הגוף כגון בית השחי ובית הערוה אינו אסור מד"ת אלא מדברי סופרים והמעבירו מכין אותו מכת מרדות בד"א במקום שאין מעבירים אותו אלא נשים כדי שלא יתקן עצמו תקון נשים אבל במקום שמעבירין השער [הנשים] והאנשים אם העביר אין מכין אותו ומותר להעביר שער אברים במספרים בכ"מ ע"כ:
אגלאי בית השחי. כשהפשיטוהו למלקות:
דין מן חבריא הוא. שנזהר מן האיסור:
מהו להקל בית השחי ובית הערוה בתער:
והא קא גדל. ואין כאן תקון אשה שאינו עושה אלא להנצל מן הצער:
בר פחתי. מלשון פחת יהודה:
כל זמן שגדל. כלומר שגדל הרבה נושר מאליו:
מהו לחוך. בבית הערוה כדי להסירו:
בתפלה בבגדו מאי. לחוך כשמתפלל להסיר הכנים מבשרו ולית הלכתא כוותיה. לכיון דאינו נוגע בבשרו מותר:
סוף זקנו והם ה' פאות שיש בזקן כדלקמן:
והשורט וכו' המשרט בכלי. על מת חייב ואשמועינן לשריטה שייך בכלי:

אחת היא. לשניהם שוים על מת אלא שהמשרט ביד צריך להתרות בו משום ושרט לנפש ובכלי משום לא תתגודדו דסבר דשריטה וגדידה אחת היא ושניהם בין ביד בין בכלי:
על עבודת כוכבים וכו'. ופירשו התוס' לאו בעובד עבודת כוכבים מיירי דאם דרכה בכך אידי ואידי חייב אלא שורט לעבודת כוכבים כחק העובדי כוכבים ואותו דרכו בכלי ולא ביד:
מחוי רב ששת. מראה לתלמידיו פרקי הראש וגם פרקי הזקן:
בי פירקי רישא. במקום הצדעים והוא מקום חיבור הגלגולת עם הלחי:
בי פרקי דיקנא. פי' רש"י ז"ל בי פרקי דיקנא מקום חיבור הסנטר לעצם אחד מימין הסנטר ואחד משמאל ושבולת הזקן באמצע הרי שלשה וחיבור הצדעים ללחי מכאן ומכאן הרי חמש ור"ח פירש מקום חיבור הלחי לצדעים הוי פאה אחת וכן מצד אחד הרי שנים ושני גבולי שפה אחת מימין הפה ואחת מהשמאל ושבולת הזקן י"מ שעצם הצדעים למעלה המחובר ללחי הוא רחב ויש לו ב' פאות הרי ד' פאות במקום חבורן ואחת למטה כשבולת הזקן מקום חיבור שני הלחיים וכך פרש"י ז"ל שבועות ובפירוש התורה וכתב הרא"ש ז"ל וירא שמים יצא ידי כולם ולא יעביר תער על זקנו ולא כאותם שמניחים חוט כל שהוא על הפאות כי לפעמים אינו מכוין על הפאות ע"כ כתב הרמב"ם ז"ל פאה זו שמניחי' על הצדע לא נתנו בה חכמים שיעור ושמענו מזקננו שלא יניח פחות מארבע שערות ובספר המצות הביא תוספתא יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף וכן כתב אבי העזרי נראה דעל כל פאה מיחייב בשתי שערות כדתניא בתוספתא על ג' מקומות חייב בב' שערות בשבת ובפאה ובתולש סימני טומאה ע"כ:

דף ד:

מתני' קעקע. לשון קריעה וחקיקה:
עד שיכתוב ויקעקע. כלומר אחר שקרע עורו הניח דיו באותו שריטה ונכרת שם זמן גדול ובעינן תרתי לחיובא שריטה וכתיבה ולישנא דקרא נקט דכתיב וכתובת קעקע שהרי תחלה הוא קורע העור ואח"כ כותב:
עד שיכתוב שם השם. כלומר על אותה שריטה שיכתוב את השם ומפרש בברייתא שם עבודת כוכבים ואזהרתיה מדכתיב אני ה' ולא אחר ולית הלכתא כוותיה אלא כת"ק:
גמ' עד דכתב אני ה' ממש. שתי התיבות:
שנאמר וכתובת שם עבודת כוכבים לא תתנו בכם ולמה כי אני ה' ולא תעשו אדון אחר זולתי:

אפי' אריבדא דכוסילתא. אפי' על מקום הקזה קפיד שלא ליתן עליו דבר שחור שנראה ככתובת קעקע ולית הלכתא כוותיה ולא כרב מלכיו אלא כרב אשי דהוא בתרא וכל מקום מכה מותר:

מתני' אינו חייב אלא אחת. על אותו כוס ששתה סמוך להתראה אבל על האחרים לא לקי דיכול לומר שכחתי שהיה אסור אבל אם התרו בו על כוס וכוס חייב על כל אחת ואחת וה"ה לכל איסורי נזיר דהיינו גלוח שער וטומאת מת וכן לכל איסורים שבתורה כגון לבישת שעטנז וכן כהן מטמא למתים כענין נזיר:

גמ' לא פושט ולובש ממש. כלומר לא תאמר עד שיפשוט וילבש אח"כ הוא דחייב מלקות על כל לבישה ולבישה שהרי עשה מעשה אלא אפילו מכניס ומוציא בית יד אונקלי כלומר אפילו לא פשט אלא שהוציא בית ראשו או בית יד הבגד שלו והכניסן חייב שהרי נראה כמכין עצמו ללבוש ולפשוט:

מחוי. מראה לתלמידיו באיזה ענין מתחייב:

אפי' לא שהה. כלומר אפילו לא הכניס והוציא בית יד אלא ששהה אחר התראה ועמד לבוש הכלאים בכדי שהיה יכול לפשוט וללבוש ארבעה או חמשה פעמים חייב על כל אחת ואחת אף על פי שאין עושה מעשה דכיון שמתחלה עשה מעשה כשלבש ועתה שוהה כדי לפשוט וללבוש חשוב מעשה כיון שהתרו בו על כל שהיה ושהיה:

מתני' כמה מלקין:

שנאמר במספר ארבעים. מדלא כתיב והכהו לפניו ארבעים במספר אלא כתיב במספר והדר כתיב ארבעים מנין הסכום תרגום ותוכן לבנים סכום לבניא כלומר מנין שהוא סמוך למ' שרוצה לספור מ' ולא יספור מ' לגמרי וקי"ל דאין מכין אותו אלא מכות הראויות להשתלש שליש מלפניו ושני שלישים מלאחריו משום דכתיב והכהו לפניו כדי רשעתו מכלל דלאחריו שתי רשעיות ואין לך מנין שהוא סוכם את המלקות להיות ג' ג' חלקים אלא י"ג והן כולן ל"ט:

ר' יהודה אומר מ' שלמות ולוקה היתירה בין כתפיו וטעמא דרבי יהודה משום דכתיב מה המכות האלה בין ידיך ורבנן האי קרא בתינוקות של בית רבן כתיב כדאיתא בגמ':

כל חייבי כריתות. אם התרו בהם למלקות משום הלאו שכתוב בהן ולקו נפטרו מהכרת. לגאון ז"ל מלקות דאורייתא צריך אומדן ב"ד וצריך שיהו מכות משולשות ולא היו מלקים אלא על חייבי לאוין ועל חייבי כריתות שאין בהן מיתת ב"ד אבל עבר על מצות עשה אי נמי חייבי לאוין בלא התראה היו מכין אותו בלא מספר ובלא אומד וקורין אותה מכת מרדות מדרבנן על שם שמרד בדברי תורה או בדברי סופרים ולרב נטרונאי מלקות

התורה אין לנו עכשיו ומלקות התורה ארבעים חסר אחת ומכת מרדות אינה כך אלא היו חובטין אותו על שיקבל או עד שתצא נפשו וכיצד חובטו מכהו באפסר כפול לשנים בלא חשבון אלא לפי שודא דדיינא ע"כ:

ממקומו הוא למד. כלומר אינך צריך ללמוד מק"ו לעשה מצוה שיוסיפו לו על חייו שהרי מגוף המקרא אתה למד שאפילו נמנע מעשות עבירה שיוסיפו לו חיים שנאמר אשר יעשה אותה האדם וחי בהם ומה עשה והלא בעריות הוא עוסק שיפרוש מהן אלא האי אשר יעשה פרישה היא וקאמר וחי בהם כאילו עשה מצוה:

קצה ממנו. שמואס אותו:

הרבה להם תורה וכו'. כלומר הרבה להס איסורים שיש דברים שאע"פ שלא אסרן הכתוב היו ישראל פורשים מהם כגון דם ונבלה ושרצים נמצא שלא כתבן אלא כדי להרבות להם שכר ולזכותם בעולם הזה ולעולם הבא שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

סליקא לה פרק ואלו הן הלוקין וסליקא לה מסכת מכות